

ADNAN MENDERES DÖNEMİ RUS-AMERİKAN MERKEZLİ STRATEJİK GÜÇ MÜCADELESİ ÇERÇEVESİNDE 1957 SURIYE OLAYLARI

Olca ÖZKAYA DUMAN

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
ozkaya@mku.edu.tr

Orcid ID: 0000-0002-8907-6997.

Makale Geliş Tarihi: 02.09.2020 **Makale Kabul Tarihi:** 22.10.2020

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Atıf: Duman, O. Ö. (2020). Adnan Menderes dönemi Rus-Amerikan merkezli stratejik güç mücadelesi çerçevesinde 1957 Suriye olayları. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17(46), 521-544.

Öz

Dünya, 20. yüzyılın ikinci yarısına geçerken, iki kutuplu bir siyasal yapının çekim gücüne maruz kalmış ve büyük bir türbülansın içine doğru sürüklenmiştir. Siyasal çekişmeler, iktisadi, politik, ideolojik ve benzeri beklentilerin etrafında, anlık değişen politikalar ülkelerin tarafını veya müttefikini değiştirebilmiştir. Döneme damgasını vuran “müttefikim olmayan düşmanımdır” yaklaşımı ittifaklar sisteminin gücünü arttırmış ancak küresel güvensizliği tırmadığıdır. Bu güç mücadelesinin yarattığı ortam ve Soğuk Savaş kutuplaşmasındaki yumuşama Türkiye'nin Adnan Menderes dönemindeki siyasal ve politik yörüngesinin seyrinde etkili olmuştur. İki kutuplu uluslararası bir siyasal ortamda Amerikan eksenli ve bu anlamda tek kutuplu bir yaklaşıma doğru yönelen Türkiye'nin tek kutuplu politik tutumunun ve diplomatik sınırlarının, özellikle Amerika'nın 1957 sonrası oluşan Ortadoğu siyaseti sonucunda farklılaştığı anlaşılmaktadır.

Menderes, 1958'den sonra dış politikada SSCB eksenli yeni bir yaklaşımı programına almıştır. Türkiye için bu tutumun aslında tek yanlı bir dış politikadan çok yanlı bir dış politikaya doğru siyasal bir yönelimi ifade etmekte olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu çalışmada, dönemin süper güçleri olarak dünya siyasetinde terazinin ibresi olma mücadelesi veren ve bu anlamda yeni politikalar üreten, yöneten iki gücün (Rus-Amerika) kısıcında Ortadoğu'da yaşanan dış politik çekişmelerin yönü, Menderes Döneminin söz konusu değişimler karşısında geliştirdiği tutum analiz edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Adnan Menderes, Ortadoğu, Rusya, Amerika, 1957 Suriye Krizi, Türkiye.

**1957 SYRIA CRISIS WITHIN THE FRAMEWORK OF THE RUSSIAN-AMERICAN
CENTERED STRATEGIC POWER STRUGGLE DURING ADNAN MENDERES
PERIOD**

Abstract

As the world passed into the second half of the 20th century, a bipolar political structure was exposed to gravitational pull and dragged into a massive turbulence. Around the political contests, economic, political, ideological and similar anticipations, instantly changing policies could change the countries or their allies. The approach of non-Allied Enemy, which marked the turmoil, increased the power of the alliance system but escalated global insecurity. This environment created by the power struggle and polarization of the Cold War has been effective in softening the course of Turkey's Adnan Menderes period of political and political orbit. Bipolar international political environment in the American axis and in this sense unipolar directed towards an approach to Turkey's political stance and diplomatic border, particularly the United States occurred after 1957 is understood to vary as a result of Middle East politics.

After 1958, Menderes took a new approach to external politics based on the USSR. Turkey's attitude to this fact is understood that a unilateral foreign policy from a multilateral foreign policy towards a political orientation to express. In this study, as the super powers of the era, the direction of foreign political conflicts in the Middle East and the two attitudes (Russian-American) Menderes Period developed in response to the changes in question, the studies carried out in this direction will be tried to be analyzed.

Keywords: *Adnan Menderes, the Middle-East, Russia, America, 1957 the Syrian crisis, Turkey.*

Giriş

Tarihin neredeyse her döneminde genel anlamda bakıldığında konjonktürel durum siyasal tercih ve beklentilerin belirleyici, çoğu zaman da değiştirici güçleri olmuştur. Dünyada birbirinden farklı pek çok döneme damgasını vuran siyasal, politik, ekonomik ve benzeri türden çekişmeler güçler arasında bir denge ya da blok oluşturabilmiştir. Başat güçler ve diğerleri (her açıdan –ekonomik, siyasal, politik...- daha az gelişmiş olanlar) bu dengede yerini almaya ya da tarafını bulmaya çabalamıştır. Söz konusu bu çaba stratejik güç mücadelesi etrafında şekillenirken Dünya'nın çeşitli açılardan yörüngesini belirleyen birincil, ikincil ya da üçüncül güçleri ortaya çıkmıştır. Bu hesaplaşmaların ve çatışmaların odaklandığı coğrafyaların başında Ortadoğu gelmiştir. Ortadoğu tarihin en eski zamanlarından itibaren geriden getirdiği kadim kültürel mirasın çekiciliğini taşımıştır. İlahi dinlerin çıkış noktası, birçok uygarlığın yaşam alanı olmuştur. Semavi dinlerin bu coğrafyada doğmuş olması bu dine mensup toplumların bölge ile ilgilenmelerine gerekçe olmuştur. Bölgenin ekonomik, politik, jeostratejik durumu belirli dönemlerde sanayileşen güçlerin sanayisini destekleyecek kaynakların bölgede var olması (petrol, doğal gaz

Olca ÖZKAYA DUMAN

gibi doğal kaynaklar) bölgenin kısa süre içerisinde orta ölçekli çekişmelere maruz kalmasını beraberinde getirmiştir.

Menderes döneminde Türkiye Ortadoğu ilişkilerinin nasıl geliştiğine bakmadan daha önceki süreçte yaşanmış tarihsel gelişmelerden bahsetmekte fayda var. Bu bağlamda Türkiye'nin Ortadoğu siyasetinde önemli bir gelişme olarak da değerlendirilecek olan olay 28 Mart 1949'da Türkiye'nin İsrail'i tanıyan ilk Müslüman ülke olmasıdır. Aynı süreçte 1948 ve 1949 yıllarında yaşanan bir Arap-İsrail savaşı gerçekleşmiştir. Söz konusu bu savaş bölge için önemli sonuçlar ortaya koymuştur. Adnan Menderes'in iktidarı ile geniş çaplı bir ekonomik kalkınma hamlesi gerçekleştirilmek istenmiş ve bu yönde kararların alınması ve uygulanması yönünde ilk adımlar atılmıştır. Genel olarak bakıldığında Türk modernleşme çabalarının eksik kalmış yanlarından biri olarak da değerlendirilen ekonominin gelişmesi için iktisadi kalkınma programları uygulanmaya konulmak istenmiştir. Ancak bu programlardan önce gündemde önceliğe sahip olan ülke güvenliğinin temin edilmesi ilksel bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda Batı'nın kolektif güvenlik sistemi içinde yer almak dış politikada ilk uğraş verilmesi gereken konu olmuştur. Ayrıca bunun Batı'dan ekonomik destek sağlamak için de önemli bir adım olduğu düşünülmüştür. Bu iki parametre birlikte değerlendirilmiştir. Bu açıdan bakıldığında söz konusu dönemde Türk dış politikasının öncelikli ana hedefinin güvenlik ve buna bağlı olarak Sovyet etkisinin önlenmesi olduğu anlaşılmaktadır (Yılmaz, 2016, s.204).

Güçlü bir ülke olabilmenin gereğinin öncelikle yeterli olduğu kadar gelişkin bir ekonomi ve güvenliğin teminat altına alınmasını sağlamak ile olabileceğinin öngörüldüğü bu dönemde ekonomi destekli güvenlik politikaları geliştirilmektedir. 1945 sonrası yaşanan tarihsel sürecin dönemin süper güçlerinin mevcut siyasal sistem üzerinde geliştirdiği ekonomik ve buna bağlı gelişen küresel ya da bölgesel güvenliğin hesaba katıldığı, sorgulandığı, yeniden yorumlandığı eğilimlerin orta ve uzun vadede yeni bir dönemi başlatmış olduğu anlaşılmaktadır. Dünyada belirmeye başlayan bu yeni düzen ki bunun Soğuk Savaş yıllarının başlangıcı olduğu düşünülürse, dengeleri ve dünyanın siyasal görünümünü değiştirdiği anlaşılmaktadır.

Genel olarak bakıldığında Demokrat Partinin ilk döneminde (1950-1954) dış politikada ağırlıklı olarak Kore Savaşı ve Türkiye'nin NATO'ya üyeliği, Balkan Paketi, ikinci döneminde (1954-1957) ise ana gündem konuları arasında Kıbrıs ve Ortadoğu'daki gelişmeler yer almıştır. Dolayısıyla çalışma, tarihsel ve ele aldığı konu bağlamında ikinci dönem çerçevesinde siyasal gelişmeleri Suriye Krizi ekseninde geliştirilecektir. Bu durum konunun sınırlılığı ve kapsamıdır.

1. Türkiye'de Demokrat Parti ve Adnan Menderes Dönemi

Türkiye'de Cumhuriyet'in kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün son başbakanı Celal Bayar ve üç arkadaşı tarafından kurulan Demokrat Parti¹, Atatürk'ün dış ve iç politikalarında dikkate aldığı tam bağımsızlık algılamasını kenara bırakacak tarzda politik yaklaşımları uygulama alanına koyarak 1950 yılında 27 yıllık tek parti

¹ Çalışmanın bundan sonraki bölümünde Demokrat Parti kısaca DP olarak ele alınacaktır.

*Adnan Menderes Dönemi Rus-Amerikan Merkezli Stratejik Güç Mücadelesi
Çerçevesinde 1957 Suriye Olayları*

iktidarına seçimle son vermiştir. 7 Haziran 1945'te Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan anayasanın milli egemenlik ilkesine işlerlik kazandırılmasını, parti işleyişinin demokratik ilkelere uygun olarak yürütülmesini isteyen "Dörtlü Takrir" i parti meclis grubuna verirler. 7 Temmuz 1945'te sanayici Nuri Demirağ Millî Kalkınma Partisi'ni kurmak için İçişleri Bakanlığı'na başvurur. Bu ortam içerisinde şekillenen yeni siyasal yapılanma kendini DP'nin kuruluşu ile sonuçlandırır. 1950'li yıllara gelindiğinde Türk demokrasi tarihinde demokratikleşme amaçlı önemli birçok girişime tanıklık edilmektedir. Dörtlü Takrirden sonra iktidara yükselen DP'ye kadar bu çabalar Türk demokrasi tarihini 1950'li yıllara hazırlayan bir olgunlaşma dönemi olarak değerlendirilebilir (Özkaya Duman, 2012, s.322).

Cumhuriyetin ilk yıllarında başlatılan demokratikleşme çabalarının çok partili yaşama geçme yönünde sonuçsuz kaldığı inkılap yılları, siyasette Cumhuriyet Halk Partisinin temsili ile sürdürülmüştü. Tarihe *Beyaz İhtilal* ya da *Beyaz Devrim* olarak da geçen 14 Mayıs 1950 seçimlerinin 21 Temmuz yenilgisinin bir rövanşı olduğu da değerlendirilmiştir (Çolak, 2002, s.781); (Tuncer, 2013). Öyle ki 14 Mayıs 1950 seçimleriyle DP'nin Başvekili olarak İstanbul Milletvekili olarak görev yapan Adnan Menderes, hükümeti kurmakla görevlendirilmişti. Dönemin süreli yayınları söz konusu seçimi sürmanşetlerine taşıyarak gelişmelerle ilgili detaylı bilgiler paylaşmıştır. Basın özellikle seçimlerin sükûnet içerisinde geçtiği ve geniş bir katılımı gerçekleştirdiğine dikkat çekilmiştir. Ayrıca DP'nin 36 ilde tam liste halinde kazandığı, seçim sonucunda 385 milletvekili çıkarmasının beklendiği paylaşılmıştır (Cumhuriyet, 1950, s.2).

22 Mayıs'ta kabineyi ilan eden Adnan Menderes, 29 Mayıs'ta Türkiye Büyük Millet Meclisinde hükümet programını açıklamıştır. Programın ilk bölümünde tek parti rejiminin eleştirisine yer verilirken, ikinci bölüm, daha çok özgürlük ve refah konusunda vaatlere vurguda bulunmuştur. Menderes dış politikada izleyecekleri yönergeyi ise, şu şekilde ifade etmiştir: "*...Birleşmiş Milletler idealine samimi bağlılığımızı tekrara lüzum görmüyoruz. Ananevi İngiliz ve Fransız ittifakına ve Birleşik Amerika ile en sıkı dostluk ve işbirliğine dayanan, dostluklarına daima sadık kalan uzak yakın ve büyük küçük bütün milletlerin istiklal ve toprak bütünlüklerine hürmetkâr olan dış siyasetimizin sulhçu mahiyeti bütün dünyaca malumdur*". Başbakan Menderes, Hükümetinin dış politikadaki en büyük amacının ise, Truman Doktrini ve Marshall yardımlarıyla Türkiye'nin barışçı siyasetini destekleyen Birleşik Amerika ve büyük müttefikler İngiltere-Fransa ile siyasi, iktisadi ve kültürel ilişkileri sıklıkla güçlendirmek olduğunu özellikle vurgulamıştır (Bulut, 2008, s.36).

Yirminci asrın en önemli gelişmeleri arasında yer alan, 1945'te sona eren ve dünyanın neredeyse iki kutbu arasında gelişen büyük dünya savaşı, Birleşik Krallık, Sovyetler Birliği, ABD ve Fransa'nın önderliğinde on sekiz ülkeden oluşan eski dünya siteminin devamlılığını savunanlar ile başını Almanya'nın çektiği İtalya ve Japonya ile altı ülkeden oluşan yeni dünya devleti olmaya aday ülkeler arasında çekim gücü yüksek bir çatışma ortamı yaratmıştır. Bu iki kutuplu yapı stratejik bir güç türbülansı olarak değerlendirilebilir. Bu çekim Dünya'nın bu anlamda süper güçleri arasında bir

gerilim oluşturmuş, durum Türkiye’de ulusal basın gündeminde sıklıkla yer almıştır. Gelişmelerin dönemin süreli yayınları tarafından sürmanşete taşındığı ve beliren siyasal değişim hakkında toplumun güncel olarak bilgilendirildiği görülmektedir (Ulus, 1946, s.2; Milliyet, 1946, s.3) Devletlerarasında beliren bu çekim, Margaret MacMillan’ın eserinden her ne kadar Birinci Dünya Savaşı üzerinden bir tasvir ile açıklansa da aslında dünyadaki barışı sona erdiren ve iki savaş arasında kalıcı hiçbir barışa da müsaade etmeyen bir çatışma bir hesaplaşma ve bir ekonomik-politik mücadele olduğu anlaşılmaktadır (MacMillan, 1014, s.20). Dünya’nın içine sürüklenmiş olduğu bu öncelikli siyasal ve ekonomik çekişme konusunda David Fromkin, Büyük Savaşın yüzyılın geri kalanını bir veba salgını gibi etkileyecek feci olaylarla karşı karşıya bıraktığını, askeri, politik, ekonomik, sosyal ve güvenlik konularında yaşanacak depremlerin yirmi birinci asrın tamamında etkili olabileceğine dikkat çekmiştir. Fromkin, Fritz Stern’nin *sonrasında gerçekleşecek bütün felaketler, yirminci yüzyılın ilk faciası olan büyük savaşın küllerinden doğmuştur* şeklindeki sözlerine dayanarak bu etkilerin Afrika, Asya gibi özellikle Ortadoğu’ya sıçrayacağına da işaret etmiştir (Fromkin, 2015, s.13-15).

Menderes güçlü bir ülke olabilmenin güçlü bir ekonomi ve güvenlik ile olabileceği gerekliliğini savunmuştu (Yılmaz, 2016, s.205). Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan siyasal ve ekonomik gelişmeler Menderes hükümetini zorlu bir dönem ile karşı karşıya bırakmıştır. Türkiye, İkinci Dünya Savaşında izlediği tarafsızlık politikasına karşın jeopolitik ve coğrafi nedenlerle savaşın siyasal ve ekonomik sonuçlarından etkilenmiştir. Savaş sürecinde bir taraftan yalnızlık ve tarafsızlık politikası uygulayan Türkiye, savaş sonrası oluşan yenedünya düzeninde ki yeni ittifakları zorunlu ve gerekli gören bir yeni yaşamı, kendine bu anlamda bir yer bulmaya çalışacaktır.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası Rusya ve ABD arasında beliren Soğuk Savaş yıllarında Türkiye için bir güvenlik endişesinin belirginleşmeye başladığı görülmektedir. Bu dönemde etkin bir dış politika özellikle Ortadoğu yönünde etkin bir dış politika ABD siyaseti ekseninde ve Rusya’nın yörüngesinde durmaktaydı. Türkiye’nin İkinci Dünya Savaşı sonrası esas olarak güvenlik endişesi ile Batı’ya yönelme girişimleri 1947 Truman Doktrini ile destek görmüştü. Bu sayede Washington’un Türk iç ve dış siyasetindeki etkisinin de artmaya başladığı gözlemlenebilmekteydi. Ancak Türkiye küresel siyasetin değişimi ile bölge siyasetini dengede tutmak ve garanti altına almak için farklı güçlerle de diplomatik ilişkilerini geliştirmekten kaçınmamıştı. Bu anlamda Bağdat Paktı Türkiye’nin Nasır’ın Ortadoğu siyasetini takip etme ya da başka bir değişle mercek altında tutma yöneliminin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu gelişmeler bir arada düşünüldüğünde Türkiye’nin gelişen siyasal, ekonomik ve politik gelişmeler çerçevesinde aldığı stratejik yönelimin iyi bir soğuk savaş oyunculuğu olduğu da vurgulanmıştır.² Diğer bir gelişme ABD’nin Suriye Krizi üzerine geliştirdiği ve süreç içerisinde değişim

² Bağdat Paktı ve 1957 Suriye Krizi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.:(Sever, 1997, s.20; Yeşilbursa, 2007; Göktepe, s 928-942).

*Adnan Menderes Dönemi Rus-Amerikan Merkezli Stratejik Güç Mücadelesi
Çerçevesinde 1957 Suriye Olayları*

gösteren tutumuna karşın Türkiye'nin aldığı karar ve uyguladığı siyaset Sovyet Rusya istikametine yönelmekti. Esasında bu yönelim bir yöne taraf olmaktan çok, çok kutuplu siyasetin içinde denge politikasının bir gereği olarak yorumlanmıştır. Özellikle bu iki konu çalışmanın ana hareket noktası olduğundan ilgili bölümde detaylandırılacaktır.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD'nin dünya siyasetinde geliştirmeye çalıştığı güç iki kutup arasında derin bir çatışma başlatmıştır. Truman Doktrini³, Marshall Planı⁴ çerçevesinde geliştirilen yardımlar Türkiye üzerinde belli bir dönem siyasal baskı ve güç oluşturmuştur. İktisadi ilişkilerdeki yakınlaşma diplomatik ve siyasal sınırların yoğunlaşmasına ve safların sıklaşmasına ortam hazırlamıştır. Ancak 1957 sonrası Menderes hükümetinin Soğuk Savaş politikalarının gölgesi altında kalma tehlikesinden sıyrılıp özellikle Atatürk döneminin çok taraflı politikasına yöneldiği izlenir. Söz konusu siyasetin değişimine neden olan gelişmeler çok yönlü bir biçimde ele alınarak değerlendirilmelidir. Bu açıdan konuyu 1957 sonrası gelişen dış siyasal gelişmeler çerçevesinde ele almak gerekmektedir.

2. Rus-Amerikan Merkezli Stratejik Güç Mücadelesi ve Ortadoğu'da Krizin Tırmanışı

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin çeşitli açılardan güç mücadelesinin hissedildiği önemli bir bölge olarak Ortadoğu, 1950'li yıllardan itibaren orta ve uzun vadede güvenlik çerçevesinde savunma çözüm arayışları ile karşı karşıya kalmıştır. Öyle ki bu dönemde Ortadoğu'da ABD ve SSCB arasında oluşan rekabet ve mücadele sadece siyasal, diplomatik, iktisadi sahada değil aynı zamanda ve daha belirgin olarak ideolojik bir çerçevede gelişme göstermiştir. İki kutuplu oluşan bu güç rekabetinin yanı sıra aynı dönemde İngiltere, Süveyş'teki varlığından dolayı Mısır'la arasındaki anlaşmazlığı gidermeyi amaçlamış ve bunun için *Ortadoğu Komutanlığı Projesi*'ni ortaya atmıştır. Ancak bu girişim başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Söz konusu gelişme bölgede ABD'nin inisiyatifinin artmasına ortam hazırlarken İngiltere'nin söz konusu bölgede bir paktın

---

³ Mart 1946'da Churchill'in ABD'nin Fulton şehrinde yaptığı bir konferansta Avrupa'nın ortasına bir "demir perde" kurulduğunu belirtmesi çok yankı uyandırdı ve Batı'da komünist ülkeler genellikle bu ifade ile anılmıştır. Batı ülkeleri kendilerine "hür dünya" demişler ve 12 Mart 1947'de Kongre'ye gönderdiği bir iletiple Truman, komünizm tarafından tehdit edilen ülkelere ve özellikle Türkiye ile Yunanistan'a iktisadi ve askeri yardım yapılmasını öngören bir politika izlemişti. Bu Truman Doktrini olarak tarihe geçmişti. TBMM, askeri yardım anlaşmasını 1 Eylül 1947'de onaylamıştır. Truman Doktrini ile Soğuk Savaş'ın resmen ilan edildiği de anlaşılmıştır (Akşin, 2015, s.283).

⁴ 5 Haziran 1947'de ABD Dışişleri Bakanı General George Marshall Avrupa'yı kalkındırarak bir iktisadi yardım planının gerektiğini ifade etmiş ancak SSCB ve diğer komünist ülkeler Marshall planını reddetmiştir. 12-15 Temmuz 1947'de Marshall Planı Paris'te görüşülmüş ve bu çerçevede Avrupa Kalkınma Planı hazırlanmıştır. 14-31 Mart 1948'de ise ABD Kongresi, Dış Yardım Yasasını (Marshall Planı kapsamında) kabul etmiştir, (Akşin, 2015, s.283-284), Bu konuda detaylı bilgi için bkz.: (Sander, 1989, s.294).

Olca ÖZKAYA DUMAN

oluşturulması yönündeki teşviklerini güçlendirmiştir (Özkaya Duman, 2012, s.335) ve (Fırat ve Kürkçüoğlu, 2002).

Amerikan Dışişleri Bakanı J.F.Dulles'in Müşterek Güvenlik Bürosu Müdürü olan Harald E.Stassen ile 9-29 Mayıs 1953 tarihlerinde Ortadoğu ülkelerine yaptığı "bilgi toplama" seyahati oldukça önemlidir. Zira, İngiltere tarafından ortaya atılan yukarıda da kısaca değinilen Ortadoğu Savunma Organizasyonu (MEDO) düşüncesinden bu seyahat sonrasında vazgeçilmiştir. Dulles, Ortadoğu'da Türk askeri gücünün varlığından memnuniyet duymuş, bölgenin diğer ülkelerinin Türkiye'nin sahip olduğu askeri güçten yoksun olduğu belirtilmiştir. Bunun yanı sıra Türk Hükümeti Ortadoğu'daki iktisadi konumunu da güçlendirmek istiyordu. Sovyetler Birliği'nin bölgedeki yayılcılığını önleyecek tek gücün kendisi olduğuna kesin bir biçimde inanıyordu. Ancak bölgede söz konusu süreçte beliren Arap milliyetçiliği ve Mısır'ın Batı karşıtı politikası Türk Hükümeti'nin Ortadoğu ülkeleri ile aynı ittifakta ortak işbirliği yapma konusunda tedirgin etmişti. Dulles'in Ankara'da bulunduğu sırada Türk Hükümetine verdiği bir memorandum ile Türkiye'nin Ortadoğu'da kurulacak bir ittifakın liderliğini üstlenmeye hazır olduğunu bildiriyordu. Aynı süreçte Menderes, Dulles ile Türk toprakları üzerinde kurulması planlanan Amerikan üsleri konusunu görüşüyor ve Yugoslavya'nın NATO'ya üye olmasını salık veriyordu. Bu bağlamda Dulles'in MEDO fikrini reddetmesi Ortadoğu'da yeni ve somut bir değişime işaret etmiştir (Bağcı, 1990, s.51-52).

Menderes, 1955 yılı başlarında oldukça geniş katılımlı bir delegasyon ile Ortadoğu'da bir Savunma Paketi kurmak için Irak'ı Lübnan'ı ve Suriye'yi kapsayan bir resmi ziyaret dizisi gerçekleştirir. Menderes'in bu gezilerindeki amacı söz konusu ülkelerin temsilcileri ile paktın kurulması için karşılıklı görüşmelerde bulunmaktır. Bu ziyarette Menderes'in ilk durağı Irak olmuştur. Menderes Irak Başbakanı Nuri Es Said ile çok sık görüşme imkânı bulmuştur. Es Said bu paktın gerekliliği hususunda güven vermiştir. Bu girişimlerde Menderes'in öncelikli amacı "Ortadoğu'da Liderlik" misyonunu üstlenmek olmuştur. Menderes, Bağdat'tan ayrılmadan önce gerçekleştirdiği basın toplantısında Türkiye ve Irak'ın ortak bir savunma paktında işbirliği yapma kararının Ortadoğu'da yeni bir dönemin başlangıcına işaret ettiğine vurgu yapmıştır. Sonrasında Suriye'ye geçen Menderes burada bir gün kalarak oradan Lübnan'a geçmiştir. Farklı olarak Mısır, Irak'ın diğer Arap ülkelere danışmadan Türkiye ile ayrı bir anlaşmaya imza atmasının Arap ülkelerini tehdit edebileceğini belirtmiştir (Bağcı, 1990, s.64).

Bağdat Paketi yukarıda özetlenmeye çalışılan sürecin bir sonucu olarak gelişmiştir. Zira 2 Nisan 1955'te Türkiye ile Irak arasında imzalanan Karşılıklı İşbirliği Antlaşmasına Bağdat Paketi denilmektedir. Bağdat Paketi, Türkiye'de ulusal basının gündeminde sıklıkla yer almış özellikle paktın konjonktürel ortam gereği genişletileceği yönünde bilgiler kamuoyu ile paylaşılmıştır (Cumhuriyet, 4 Nisan 1955 ve Milliyet, 2 Nisan 1955). Bu paktın amacı Ortadoğu'da barış ve güvenliğin tesisini sağlamak olarak belirlenmiştir. Pakta Türkiye, Irak, İran, İngiltere, Pakistan katılmıştır. 14 Temmuz 1958'de Irak ihtilali ile Bağdat Paketi bir sarsıntı geçirmiş ve yeni kurulan

*Adnan Menderes Dönemi Rus-Amerikan Merkezli Stratejik Güç Mücadelesi
Çerçevesinde 1957 Suriye Olayları*

Irak hükümetinin aldığı karar ile Irak Pakttan ayrılmıştır. Irak'ın ayrılması ile Bağdat Paktının ismi *Merkez Anlaşma Teşkilatı* CENTO olmuş ve paktın bu değişimi Ortadoğu'nun güvenliğini teminat altına alma misyonunu sarsmış, zayıflatmış ve İngiltere'nin bölgedeki etkinliği ile etkisinin giderek azalmaya başladığı görülmüştür.

Ortadoğu'nun güvenliği ve savunulması yönünde geliştirilen bir diğer girişim ise Eisenhower Doktrini'dir. Sovyet araştırmacılarına göre Demokrat Parti hükümeti, 1950'lerde Yakın Doğu ve Ortadoğu'da soğuk savaşın yayılmasını sağlamış ve bölgede yer alan ülkelerin, NATO'nun güdümündeki askeri-siyasi bloklara dâhil olması için gerekli diplomatik çabayı göstermiştir (Kurban, 2014, s.257). Bu çerçevede 1953'te Eisenhower'ın iktidara gelmesiyle birlikte ABD, Ortadoğu politikasını yeniden düzenleme ve gerekirse yapılandırma gereğini duymuştur. ABD'nin yeni yönetimi, farklılaşan uluslararası koşullarda Ortadoğu'nun Sovyet nüfuz ve yayılmacılığına karşı savunulması konusunda bir teşkilat kurarak Ortadoğu'da inisiyatifi devralmaya karar vermiştir. Daha önce de değinildiği üzere Bağdat Paktı'nın oluşum sürecinde Başbakan Menderes'in isteği üzerine ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles Ankara'ya gelerek Türk yetkililerle görüşmüş ve Bayar-Menderes hükümeti de 1954 Ekim'inde başlayan ve gelecekteki Bağdat Paktı'nın düzenlenmesine ortam sağlayan Türk-İrak görüşmelerinde aktif olarak bulunmuştur (Kurban, 2014, s.257).

ABD, NATO ve SEATO (Southeast Asia Treaty Organization) arasındaki boşluğu "Eisenhower Doktrini" ile doldurmak istemiştir. Eisenhower, 5 Ocak 1957'de Orta Doğu ülkelerinin bağımsızlıklarını korumalarına destek olmak amacıyla hükümete söz konusu ülkelerle işbirliği yapmak ve belli ölçülerde iktisadi güçlerini güçlendirmeye yardım etme yetkisinin verilmesini talep etmiştir. Bu konu dönemin ulusal süreli yayınlarında ayrıntılarıyla yer almıştır. Bu bağlamda Eisenhower, "Ortadoğu yardım planını dün resmen açıkladı" başlıklı yazıda Cumhuriyet gazetesi, Amerika'nın Ortadoğu devletlerine söz konusu planın detayları hakkında bilgi vermek üzere bir heyet göndereceğini belirtilmiştir (Cumhuriyet, 8 Ocak 1957; Ulus, 8 Ocak 1957). Süreli yayınlardan Milliyet ise "Orta-Doğu'da Rus Oyununa Paydos" başlıklı haber yazısında Eisenhower'ın ifadeleriyle ABD'nin Türkiye'den Siam'a kadar bütün bölgede Komünizme karşı mücadele başlatacağı hakkında bilgi vermiştir (Milliyet, 6 Ocak 1957). Başkan Eisenhower'ın yukarıda değinildiği üzere söz konusu yardım teklifi 9 Mart 1957'de Senato tarafından kabul edilmiştir (Milliyet, 10 Mart 1957; Ulus, 10 Mart 1957). Türkiye de Eisenhower Doktrinini destekleyen ülkeler arasında yer almıştır. Doktrin ile Ortadoğu ülkelerine ekonomik ve askeri yardım yapılacağı planlanmaktaydı (Kurban, 2014, s.260; Cumhuriyet, 10 Mart 1957; Milliyet, 11 Mart 1957).

Dönemin ABD ve Sovyet Rus çekişmesi etrafında karşılıklı paktlaşmalar dikkat çekicidir öyle ki bu durum dönemi yeniden dizayn edildiği fikrini desteklemekteydi. Bu paktlar sürecinin bir diğeri Çevresel Pakttir. İsrail Başbakanı David Ben Gurion Mısır'da yükselen pan-Arapçılığın Ortadoğu'da İsrail açısından güvenliği tehdit ettiğini ortaya koymuştur. Bu bağlamda İsrail bölgede Arap devletlerinin harekât sahasını daraltmak için Çevresel Paktı geliştirmiştir. Gurion, öngördüğü bu pakta Arap

Devletlerinin etrafında yer alan Etiyopya, İran ve Türkiye'yi dâhil etmek istemiştir. İkili müzakerelerin sürdürüldüğü bu süreçte 28 Ağustos 1958'de Türkiye'de bu çevresel Pakta dâhil olmuştur. Zira Türkiye, İran'ın Bağdat Paktından ayrılması üzerine güneyde muhtemel bir tehdidin büyümesi ihtimali gerekçesiyle söz konusu pakta dâhil olmuştur (Özkaya Duman, s.335; Akdeyelioglu, 2002; Cumhuriyet, 29 Ağustos 1958).

2.1. 1957 Suriye Bunalımı

Ortadoğu coğrafyası, İkinci Dünya Savaşı sonrası süreçte Türkiye'den İsrail'e Mısır'dan Suudi Arabistan'a kadar dünya siyasetinde merkezi bir rol oynamıştır. Öncelikle bu bölge Asya, Afrika ve Avrupa kıtaları arasında geçiş özelliğine sahip bir konumdadır. Bu yönüyle de 19. yüzyılda Avrupa devletlerinin ana sömürge bölgelerinden biri haline gelirken, 20. yüzyılın da ikinci yarısında dünya hâkimiyeti için mücadeleye giren güçlerin dikkatinin odak noktasını oluşturmuştur.⁵ Bilhassa bölgede bol miktarda çıkan petrolün temel enerji kaynağı olma özelliğine sahip olmasının ise buradaki mücadele ve hâkimiyet yarışını daha da tırmandırmış olduğu anlaşılmaktadır. Bu çerçevede Petrolün Ortadoğu'daki Amerikan-Sovyet mücadelesinin temel nedenlerinden biri olduğu görülmektedir. Sovyetler Birliği, petrol bakımından rezervi bulunmasına karşın, Ortadoğu petrolünün Batı'ya serbest bir biçimde akmasını engellemek yönelimi içerisine girmiştir. Bu durum karşısında ABD petrol rezervlerinin Sovyet denetimi altına alınmasını engellemek ve Batı Avrupalı müttefiklerine petrolün akışını sağlamak amacıyla olmuştur (Sander, s.295-296). Bu amaçlar çerçevesinde ABD ve Sovyet Rusya arasında gelişen güç mücadelesi DP döneminde Ortadoğu bölgesinde Suriye krizi sürecinde kendini açıklıkla ortaya koyduğu ifade edilebilir. Öyle ki söz konusu dönemin dış siyasetinin ve diplomatik ağının yönü gelişen siyasal olaylar ekseninde zaman zaman farklılık göstermiştir. Konunun bu yönü çalışmanın bu bölümünde detaylandırılmıştır.⁶

DP dönemi dış işlerinde 1950-1956 yılları arası Mehmet Fuat Köprülü, 1956-1960 yılları arası ise Fatih Rüştü Zorlu görevde bulunmuştur. Bu dönem Dünya konjonktürü açısından bakıldığında İkinci Dünya Savaşı'ndan sora Türkiye ile Arap coğrafyası arasında yeni bir dönemin başladığı görülmektedir. Bu dönemde Türkiye, Batılı güçlerle ittifak arayışına girmiştir. Söz konusu bu yakınlaşma Batılı güçleri kendi bağımsızlıkları açısından tehdit olarak gören Arap dünyası açısından kaygıyla karşılanmıştır. Bu siyasal değişim, ABD-Sovyet Rusya ve İngiltere arasında özellikle Ortadoğu coğrafyasına yönelik beliren hesaplaşma ve çekişme şeklinde kendini göstermiştir. Dünya'nın belirgin bir biçimde iki kutup eksenine kayması yönünde bir evrilme bu süreçte Suriye bunalımı öncesinde de Mısır'da beliren karışıklıklar dolayısıyla genel anlamda Ortadoğu üzerinde gözlemlenecektir. Süreç Türkiye'de

---

⁵ Genel olarak Orta Doğu coğrafyasının Osmanlı hakimiyeti dönemi ve söz konusunun dönemde bölgenin siyasal, sosyal ve idari yapısı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: (Hathaway, 2016; Emrence, 2016; Lewis, 2010; Lewis, 2011 ve Shaw ve Kural Shaw, 2017).

⁶ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.:(Sander, 2013, s.28).

*Adnan Menderes Dönemi Rus-Amerikan Merkezli Stratejik Güç Mücadelesi
Çerçevesinde 1957 Suriye Olayları*

ulusal basın aracılığıyla da izlenmiş, gelişmeler haber niteliğinde yazılarla kamuoyu ile paylaşılmıştır (Ulus, 23 Şubat 1946; Milliyet, 24 Şubat 1946; Cumhuriyet, 25 Şubat 1946). Ancak Türkiye Arap coğrafyası ile de bağlarını sürdürme noktasında bir denge kurmaya çalışmıştır. Türkiye ilk olarak Irak ile bir dostluk antlaşması imzalamıştır. Türkiye, 6 Mart 1946'da ise Suriye ve Lübnan'ın bağımsızlığını tanımıştır. Gelişmeler Türk ulusal basınında geniş yer almıştır. Dönem süreli yayınlarından Cumhuriyet, İsmet İnönü ile Lübnan Cumhurbaşkanı arasında dostluk ve iyi dilek telgraflarının gönderildiği hakkında bilgi vermiştir. Buna göre Suriye ve Lübnan'ın bağımsızlıklarının Türkiye Cumhuriyeti hükümeti tarafından tanınması üzerine Lübnan Cumhurbaşkanı Ekselans Beşara El Huri tarafından Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye gönderilen dostluk ve iyi dilek telgrafına Cumhurbaşkanı dostane ve teşekkür temennilerinde bulunmuştur (Cumhuriyet, 8 Mart 1946). Bu gelişmelere rağmen Suriye, Hatay'ın Türkiye'ye katılımını tanımayarak 1947'de Birleşmiş Milletler' den bu konuda kendi savını onaylamasını talep etmiştir. ABD'nin sürece müdahalesiyle gelişmelerin önü durdurulmuştur. Yanı sıra Arap-İsrail Savaşı, Ortadoğu Komutanlığı Projesi, Bağdat Pakti ve Süveyş buhranları aradaki gerilimi tırmandırmıştır (Mertek, 2017, s.216).

Yerel ölçekte Suriye'nin tüm bu gelişmeler sürecinde içinde bulunduğu duruma bakmanın konunun geniş açıdan anlaşılması açısından yararlı olacağı kanaatindeyiz. Zira Suriye'nin görece bağımsızlığına kavuşmasıyla yaşadığı siyasi iktidarsızlık dönemi Baas Partisinin güç kazanmasına neden olmuş, Suriye'de 1945-49 yılları arası nispeten sakin geçse de, 1949-53 yılları arasında üç hükümet darbesi (iki defa askeri diktatörlük kurulmuş) 21 kabine değişikliği yaşanmıştır. Albay Edip Çiçekli'nin 25 Şubat 1954'te askeri bir darbe ile iktidardan düşürülmesi, partiyi ülke siyasetinde ilk sıraya yerleştirmiş ve Baas Partisi, Bağdat Pakti'na tavır olarak Nasır'la yakın diyalog kurmaya başlamıştır. Bu durum 1956 yılında Süveyş Krizi ile daha da tırmanmıştır. Suriye'de 1957 yılına gelindiğinde Baas Partisi etkinliğini süreç içerisinde güçlendirmiş, Arap coğrafyasında baş gösteren Batı karşıtlığı çerçevesinde Sovyet Rusya'nın bölgedeki nüfuzu artış göstermiştir. Suriye'nin Sovyet Rusya'dan silah alması bölgedeki gerginliği artırmıştı. Bu bağlamda genel olarak bakıldığında bölgede hızla artan Sovyet etkisi Ürdün'de Kral Hüseyin'e karşı bir darbe girişimine dönüşmüştür. Söz konusu dönemin Ürdün Başbakanı Nablusi'nin içinde bulunduğu ve askerlerin desteklediği grup Kral Hüseyin'e karşı darbe girişiminde bulunmuştu. 13 Nisan 1957 tarihinde Silahlı Kuvvetler Karargâhında Kral taraftarları ve muhalifler arasında oluşan çatışmalar sonucunda Genelkurmay Başkanı Ali Abu Nuvar Suriye'ye sığınmak durumunda kalmıştır. Kısa sürede Suriye ve Ürdün arasında yaşanan bu gerginlik bölgede Sovyet Rusya ve Mısır nüfuzunun hızla güçlendiğini ortaya koymuştur (Kıvanç, 2016, s.14; Cumhuriyet, 13 Nisan 1957; Milliyet, 13 Nisan 1957).

Yukarıda bahsi geçen bu etkinin odak noktası haline dönüşen Suriye iki gücün uydusu haline gelmişti. Gelişmeler Türkiye'de ulusal basına da yansımış ve Ürdün ile Suriye arasında yaşanan gerginlik hakkında kamuoyu bilgilendirilmiştir. Bu konuda Cumhuriyet gazetesinde yer alan haberde, Kral Hüseyin'in kendisine muhalif grupları desteklediği için 3 bin kişilik Suriye tugayının Ürdün'den çekilmesi yönündeki talebine

Olca ÖZKAYA DUMAN

yer vermiştir (Cumhuriyet, 14 Nisan 1957; Ulus, 14 Nisan 1957). Dönemin süreli yayınlarından Milliyet de Nablusî'nin Suriye ve Mısır'dan yardım alarak Kral'a karşı karışıklık çıkardığı yönünde haberlere geniş yer vermiştir (Milliyet, 14 Nisan 1957).

Genel anlamda ana hatları verilmeye çalışılan tarihsel sürece bakıldığında Suriye krizinin, Suriye ve Ürdün arasında yaşanan anlaşmazlıktan ortaya çıktığı ve tırmandığı anlaşılmaktadır. 1957 yılının başından itibaren Ürdün Kralı Hüseyin ile Nasır taraftarı ve dolayısıyla Sovyet Rusya (SSCB) yanlısı Ürdün Başbakanı Nabulsi arasında fikir ayrılıkları oluşmuştur. Öyle ki Suriye ve Ürdün arasında gerginliklerin yaşandığı süreç, SSCB'nin Suriye'ye ekonomik ve teknik yardımları içeren bir anlaşma yapması ile sonuçlanmıştır. Buna karşın ABD ile İngiltere'nin ise Suriye'nin bu koşullarda SSCB güdümüne girmemesi yönünde mücadele vermeye başladıkları anlaşılmaktadır (Kıvanç, 2016, s.217).

Aynı dönemde Suriye'deki Batı karşıtlığının artması da Batılı devletler ve ABD tarafından kaygıyla takip edilmiş ve Sovyet yanlısı bir Suriye ve Ortadoğu, bölgedeki Batı ve ABD menfaatlerinin sonu olarak değerlendirilmiştir. Hâlbuki Suriye bölgedeki Batı yanlısı girişimlere de kendini kapatarak ne Bağdat Pakti'na girmeyi ne de 1957 ABD yardımını kabul etmemiştir. Süveyş Krizinin yaşandığı dönemde topraklarından geçen petrol boru hatlarını tahrip edilmesi Batı'da sıkıntıların yaşamasına sebep olmuştur. 1957 Ağustos'unda yaşanan yeni gelişmeler bu şekilde krizin büyümesinde etken olmuştur. Zira bu olaylardan ilki, Suriye ve Rusya arasında 6 Ağustos 1957'de bir "Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması"nın imzalanması olarak görülmüştür. Bu anlaşmaya göre Sovyet Rusya, Suriye'ye 500 milyon dolarlık ekonomik ve askerî yardımda bulunacaktır. Söz konusu bu destek görünürde Lazkiye'de bir liman yapımı, Suriye'de kara ve demiryolları inşası, altı yeni hava alanı yapımı vb. yatırımlar için değerlendirilecektir. Bu süreçte Sovyet Rusya, Suriye ve Mısır arasındaki *Şam Şark Ajansı* kaynaklı askerî ittifak söylentileri de gazetelerde yer etmiştir. Kısa sürede 13 Ağustos 1957'de Suriye, Şam'daki Amerikan askeri Kara Ateşe 'si ve iki diplomatı, "rejimi devirmeye çalışmak" suçlamasıyla sınır dışı etmiştir ve bu gelişme krizi tırmandıran ikinci olay olmuştur. Gelişmeler Türkiye'de ulusal basının gündeminde geniş yer almıştır. Dönem süreli yayınlarından Cumhuriyet, "Suriye'den çıkarılan Amerikalılar" başlığıyla gelişmeler hakkında kamuoyunu bilgilendirmiştir. İlgili yazıda, komplo hazırlamakla suçlanan üç Amerikan temsilcisinin Suriye'yi 48 saat içerisinde terk etmeye davet edildikleri belirtilmiştir (Cumhuriyet, 14 Ağustos 1957; Ulus, 14 Ağustos 1957). Bu gelişmeler üzerine Amerika da Suriye'nin Washington Büyükelçisini "istenmeyen adam" ilan ederek cevap vermiştir (Cumhuriyet, 16 Ağustos 1957; Ulus, 17 Ağustos 1957). Bununla birlikte o dönem Türkiye'de de bir gelişme yaşanır ve 13 Eylül 1957'de Türkiye'de Sovyet diplomatlardan Büyükelçilik deniz ataşesi Yarbay Alexandr Nikoleviç, onun muavini Binbaşı Mihail Lişçin ve şoförü Aleksî Maligo'yu İstanbul'da casuslukla suçlanıp "istenmeyen adam" ilan edilmiştir (Korkmaz, 2016, s.75; Ahmada, 1994b; Cumhuriyet, 14 Eylül 1957).

Dönem süreli yayınlarından Milliyet, konuyu "iki Rus casus suçüstü yakalandı" şeklindeki haberi ile kamuoyu ile paylaşmıştır. Haber yazısı, bu olayın Türk-Rus

*Adnan Menderes Dönemi Rus-Amerikan Merkezli Stratejik Güç Mücadelesi
Çerçevesinde 1957 Suriye Olayları*

diplomasisine yansımaları hakkında da ayırtılara yer vermiştir (Milliyet, 14 Eylül 1957; Ulus, 14 Eylül 1957). Bu esnada Suriye ordusunda bazı önemli değişiklikler yapılmış Sovyet yanlısı olarak bilinen Albay Afif Bizri, Genel Kurmay Başkanı olarak atanmıştır. Bu gelişme sadece Batılı ülkeler tarafından değil Türkiye, Irak, Lübnan ve Ürdün açısından da kaygıyla karşılanmıştır. Bu gelişmeler üzerine Türkiye Suriye sınırı hattında savunma amaçlı bazı askeri tedbirler almaya başlamıştır. Bu askeri sevkiyata dair uluslararası basında yer alan haberler arşiv belgelerine de yansımıştır (B.C.A.030.01.00.00.111.701.7.1. ve B.C.A.030.01.00.00.111.701.7.2.). Sevkiyat üzerine SSCB başbakanı Marshal Bulganin, Türkiye'nin güney sınırlarında başlattığı askeri sevkiyattan endişe duyduğunu belirtmiştir (Kıvanç, 2016, s.217).

Kısaca değinilen askeri sevkiyat konusunda Kruşçev 9 Ekim 1957 tarihli Times'da verdiği bir demeçte herhangi bir savaş halinde Türkiye'nin yanında olduklarını ABD'nin ise bu desteği vermeyeceğini vurgulamıştır (The New York Times,10.10.1957; The New York Times, 18.09. 1957 ve Cumhuriyet, 11 Ekim 1957). Bu çerçevede Türkiye 26 Ekim 1957 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile söz konusu krize dair sınır hattında yaşananların incelenmesi hususunda ve soruna dair yapılan görüşmelerin sürdürülmesini sağlamak amacıyla Hariciye Vekâleti Umumi kâtibini görevlendirmiştir (B.C.A.030.18.01.02.147.56.6.). Türkiye'nin BM Genel Kuruluna özellikle Suriye-Türkiye sınırında yaşanan gelişmelerin incelenmesine yönelik bir araştırmanın yapılması ve bu incelemenin yürütülmesine yönelik bir heyetin oluşturulmasını talep ettiği de dönem ulusal ve uluslararası süreli yayınlarında geniş yer tutmuştur (Cumhuriyet, 17 Ekim 1957; Ulus, 17 Ekim 1957; Milliyet, 17 Ekim 1957; The New York Times, 18.10.1957)

Tüm bu gelişmeler Ortadoğu'da iki kutup arasında seyreden siyasal ilişkilerin daha da tırmanmasına ve gerilmesine ortam hazırlamıştır. Krizin yerelde yarattığı iktisadi çöküntü bu alanda gerileme ve daralmayı beraberinde getirmiştir. Özellikle Suriye'de pek çok işletmenin ve yatırımın durduğu ve bu açıdan krizin ciddi boyutlara ulaştığı yönünde bilgilere ulaşılmaktadır (The New York Times 18.10. 1957). Bu çerçevede söz konusu süreçle ilgili İngiltere Büyükelçiliği tarafından kaydı tutulan 7 Kasım 1957 tarihli raporda Türkiye-Suriye ilişkileri yaşanan bu gerilim üzerinden değerlendirilmiştir. Sovyet Rusya ile Suriye arasında bir yardım anlaşmasının imzalandığı, aradaki yakınlaşmanın bölgede olası bir gerginliği tırmandırabileceği, Suriye- Türkiye krizinin tarafları ve özellikle bölgede istikrarsızlığı şiddetlendirebileceği belirtilmiştir. Söz konusu raporda Suriye gazetelerine yansıyan haberlere de yer verilmiştir. Bu krizde Sovyet Rusya'nın Suriye'ye yönelik desteği detaylandırılmıştır (FO 371/128232-0005. The National Archives (Kew, United Kingdom). Gelişmeler Türkiye'de ulusal basına periyodik haber yazısı şeklinde taşınmıştır. Özellikle İngiltere'nin ABD ve Sovyet Rus çekişmesine dikkat çekmesi muhtemel çekişmede Sovyet Rusya'nın bölgede Suriye sorunu eksenli yürüttüğü politikanın önemi dikkatle detaylandırılmıştır. Bu yönde ulusal basına yansıyan haber niteliğindeki bu yazılardan biri, "...Hür Dünya Rusya'dan Üstündür" başlığı ile konuya işaret etmiştir (Cumhuriyet, 9 Kasım 1957; Cumhuriyet, 10 Kasım 1957; Milliyet, 10

Olca ÖZKAYA DUMAN

Kasım 1957). ABD ve Sovyet Rusya'nın sadece siyasi ve ekonomik değil ideolojik olarak da büyük bir gerginlik içerisinde olduklarını açıkça ortaya koymaktadır. Bu belge özellikle 1957 yılı sonrası Suriye krizini tırmandıran ve öncelikli nedenlerini oluşturan İsrail'e yapılan göçler hakkında bilgiler vermektedir (FO 371/128232-0007. The National Archives (Kew,United Kingdom).

28 Kasım 1957 tarihli bir raporda ise Suriye krizinin genel durumu özetlenerek değerlendirilmiştir. Buna göre, Suriye'de durumun ve siyasal ortamın bir sessizlik içinde olduğu ve normale döndüğü belirtilmiştir. Türkiye'ye karşı olan propaganda kampanyalarının dindiği, sona erdiği yönünde basına yansıyan haberler özetlenmiştir. Suriye'nin dış siyasetten daha öncelikli içerde yaşanan gelişmeleri takip ettiği ancak yine de özellikle Arap-İsrail ilişkilerini değerlendirdiğine yönelik bilgilere yer verilmiştir. Suriye'nin ulusal gelirleri ve bu noktada Sovyet Rusya'dan alınan yardımlar belirtilmiştir. Bazı Suriye gazetelerinin kaleme aldıkları sert ve eleştirel yazılarla İsrail ve Lübnan politikalarına cephe alındığı, İsrail'in genel durumu ve bölgedeki gelişmeler üzerine geliştirdiği faaliyetlere karşı çıkıldığına değinilmiştir (FO 371/128233-0006. Newspaper Cuttings, The National Archives (Kew, United Kingdom).

Krizin uluslararası bir sorun haline gelmesi tarafların dış politikalarında bir yumuşama sürecine girmesine ortam sağlamıştır. Suudi Arabistan iki Arap devleti arasında (Suriye-Ürdün) arabuluculuk yapmaya başlamıştır. Kral Suud önce Suriye'yi ziyaret ederek herhangi bir Arap devleti için Suriye'nin bir tehdit oluşturmadığı yönünde ortak bir bildiri yayınlamıştır. Bunun üzerine Ürdün Kralı Hüseyin tutumunu değiştirerek yumuşatmıştır. Öyle ki ABD, İngiltere ve Türkiye Büyükelçiliklerine Suriye'ye karşı yapılacak bir saldırı ya da müdahalenin tüm Arap devletlerine karşı yapılmış kabul edileceğini belirtmiştir. Kral Suud'un Türkiye ve Suriye arasında başlattığı arabuluculuk ise Suriye'nin reddi ile sonuçsuz kalmıştır. SSCB'nin Suriye konusundaki genel tutumunu yumuşatması dolayısıyla Suriye'nin de tutumunu yumuşatmış olması gelişmelerin çözümünü beraberinde getirecektir. Öyle ki bu dönemde Kuruşçev, 29 Ekim 1957'de Türkiye kuruluş yıl dönümü kutlamalarında bizzat Moskova Büyükelçiliğindeki resepsiyona katılmış ve savaş yaşanması ihtimali konusundaki tartışmalara son vermiştir (Cumhuriyet, 30 Ekim 1957; Milliyet, 30 Ekim 1957; Gürün, 1983; McGhee, 1992). Süreci çözüme götüren bir diğer gelişme Suriye ve Mısır'ın anlaşarak Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin kurmalarıdır (Mertek, s.218 ve Karpas,2012, s.24).

Çalışmanın temel çıkarımı olarak kısa bir değerlendirme yapılacak olursa, 1957 yılı itibarıyla SSCB ekseninde bir politika yürüten Suriye'nin, söz konusu devletten silah desteği alarak bölgede zamanla bir tehdit unsuru oluşturma yönelimine girdiği ifade edilebilir. Bu süreçte özellikle 1957 yılı sonlarına doğru ABD politikasının Suriye hükümetini devirme yöneliminde olduğu anlaşılmaktadır. Öyle ki Arap ülkeleri arasında "darbeci" olarak bilinen ve 1953'te İran'da Şah'ı desteklemiş olan ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Loy Henderson, İstanbul ve Beyrut'u ziyaret etmiştir. Ayrıca ABD, Suriye'ye komşu olan Arap ülkelerine bunlar arasından özellikle

Ürdün'e silah desteğinde bulunmuştur. Ayrıca 6.Filoya bağlı deniz devriye birlikleri, Suriye açıklarında sıklıkla görülmeye başlamıştır. Ardada yaşanan bu gelişmeler Suriye'ye karşı dışardan oluşabilecek bir müdahale görünümü yaratmıştır denilebilir. Bununla birlikte ABD, Eisenhower Doktrinini uygulayacağını, Suriye'nin komünizm savunusu yönünde gelişen politikasıyla çevre ülkeler açısından olası bir tehdit yarattığı yönündeki görüşleriyle çalışmalarını güçlendirmiştir. Dolayısıyla Suriye bunalımı ya da krizi diğer Ortadoğu ülkelerinin çoğunluğunun Suriye'yi bir tehdit olarak görmediklerini anons etmeleriyle yumuşamış ve ABD bu yöndeki politikasında yavaşlamıştır. Genel çerçevede Eisenhower Doktrininin orta ve uzun vadede Ortadoğu'daki amaçları ve elde etmek istediği sonuçları bağlamında beklenen sonucu alamadığı da anlaşılmaktadır (Sander, s.308-309 ve Gürel, 1979; Kaya, 2018, s.94-95).

Sonuç

Esasında 1918 sonrası başlayan Doğu-Batı çekişmesinin yüzü olan ABD ve Sovyet Rusya arasındaki gerginlik ve sınırlı çatışma ortamı Soğuk Savaş olarak ifade edilen tarihsel ortamı beraberinde getirmiştir. Birinci Dünya Savaş sonrası genel olarak siyasal gücü ve etkinliğini kaybetmeye başlayan Avrupa güçleri yerini özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra daha açık bir biçimde gözlemlenebilecek Sovyet Rus-ABD güçlerine teslim edecekti. Bu gönülsüz teslimiyet yeni bir dünya düzeninin dizayn edilmeye başlandığı bir dönemin başlangıcı olarak da değerlendirilmiştir. Bir bakıma ABD ve İngiltere, Batı Avrupa'da ve dünyanın diğer pek çok yerinde Sovyet Rus siyasetinin ve politikasının etki alanını kırmaya çalışmıştır. Marshall Planı, Truman Doktrini, NATO'nun kuruluşunun mevcut siyasal ve sosyo-politik ortamı keskin ve belirgin çizgilerle ayırmayı amaçladığı anlaşılmaktadır. Buna karşın Sovyet Rusya'nın başını çektiği ve Çin'de beliren Sovyet desteği ile karşı bir pakt ve taraf oluşmuş, öyle ki bu taraf da kendini Varşova Paktı çevresine yerleştirmiştir. Kore ve Vietnam Savaşları, Ortadoğu'daki çekişmeler, U-2 Casus Uçağı Olayı, Küba Krizi gibi gelişmeler ise soğuk savaşı tırmandıran olaylar olarak tarihte yerini almıştır.

ABD-Sovyet Rus çekim hattına Ortadoğu çemberinde bakacak olursak burada etkili gelişmelerin başında gene savaş sonrası yaşanan krizin fırsata dönüşmesi sağlanarak özellikle ABD çevresinde başlayan ekonomik yardım ve güvenlik işbirliği çabaları gelmektedir. Bu anlamda yukarıda da değinildiği üzere Marshall Planı, Truman Doktrini, NATO'nun kuruluşu bu tutumun görünen yüzüdür. Sözde politik ve ideolojik savaşım esasında iktisadi program ve yatırımların uzun vadede örtülü nedenleri olarak sessizliğini sürdürmüştür. Yanı sıra Ortadoğu'da Arap milliyetçiliğinin güçlenmesi, Nasır'ın Arap dünyasında liderlik mücadelesi Türkiye'nin Batı eksenli bir dış politik tutumu benimsemesine neden oluşturmuştur. Bunlar Rusya'nın Türkiye'ye yönelik hedefleri arasındaydı. Öyle ki Hatay meselesi, Türkiye'nin ABD yardımlarına taraf yaklaşımları, İsrail'i tanınması, Arap dünyasındaki Türkiye karşıtlığını büyütmekteydi. Bu dönem Türk dış politikası açısından bakıldığında Atatürk döneminin tarafsızlık politikasından nispeten görece uzaklaşma dönemi olarak değerlendirildiği de bilinmektedir. Ekonomik planlamalar ve güvenlik

Olca ÖZKAYA DUMAN

konusunda geliştirilen işbirliği anlaşmaları paktlar dönemi olarak karşımız çıkmıştır ki bu süreç Türkiye açısından Batı yönünde gelişmiştir. Yani bu dönem Türkiye'nin diplomatik ağlarının Batı yönünde genişlediği bir dönem olarak görülebilir.

Ancak Türkiye, özellikle ABD'nin Ortadoğu politikasına olan desteğinin azaldığını vurgulamakta ve ABD'nin Bağdat Paktı'na dâhil olmamasından endişelenmiştir. Nasır'ın Süveyş kanalını millileştirmesi, İsrail'in Mısır saldırısı, Türk hava sahasının Rus askerleri tarafından ihlal edilmesi gibi gelişmelerin üzerine Türkiye, Ortadoğu'daki yaşananlara NATO'nun dikkatini çekmek istemiştir. Öyle ki Türkiye NATO'nun doğu kanadında bir Ortadoğu gücü olarak değerlendirilmekteydi.

1959'da Sağlık Bakanı Lütfi Kırdar'ın bir heyetle Moskova'yı ziyaret etmesi Sovyetlere üst düzey ziyaretin başlatılmış olduğu anlamına gelmekteydi. Bu ziyaret önemliydi zira Moskova ile ilişkilerin başlangıcıydı. Nitekim Fatih Rüştü Zorlu 9 Ocak 1960'ta TBMM'nde yaptığı konuşmada Moskova ile ilişkilerinin kurulmasından ve bu yöndeki kararlarının hükümete ait olduğunu vurgulamıştır. İlerleyen günlerde Menderes ve Kruşçev arasında karşılıklı ziyaretler gerçekleşmiştir. Bu durum tek kutuplu dış politik yönelimin Atatürk dönemindeki tarafsızlık politikası eksenine kayışı olarak değerlendirilebilir. Bu diplomatik tutum konjoktürel bir değişim ve dengeleme olarak da görülebilir. Öyle ki söz konusu dönemde özellikle savunma, yatırım, sanayi sahasında yoğunlaşan ve gitgide artış gösteren ABD desteği zaman içerisinde siyasal ve diplomatik bir baskı unsuru oluşturmaya başlamıştır. Dışışleri nezdinde başlayan bu tarafsızlık yönündeki Türkiye-Sovyet Rusya ilişkileri, ABD basını ve otoriteleri tarafından eleştirilmiştir. 1957 yılı sonrası başlayan ve 1960'larda yoğunlaşan Türk-Sovyet yakınlaşması ABD yetkilileri ve öncelikle Ankara ABD Büyükelçiliği tarafından da yakından takip edilmiştir.⁷

Son söz olarak 1957 Suriye krizinin 1945-47 yılları sonrası dünyanın iki kutba ayrışması görünümünü daha da belirginleştirdiği ve bu yönde bir türbülansın Suriye krizi ekseninde Ortadoğu coğrafyasında belirgin bir güç ve nüfuz dağılımı yarattığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda ABD ve Sovyet Rusya olmak üzere her türden kesin çizgileriyle (politik, ideolojik, siyasal ve iktisadi) söz konusu krizin gerçekleştiği coğrafya ve periferisinde genişleyen bu iki kutuplu ayrışma gözler önüne serilmiştir. Türkiye'de Fatih Rüştü Zorlu ile tesis edilen dönem dış politika seyri Sovyet Rusya'nın Suriye politikasını Türkiye'nin ulusal güvenliği açısından bir tehdit olarak değerlendirmiştir. Gelişmeler, bir taraftan Suriye'yi Sovyet eksenine daha da yakınlaştırırken diğer taraftan da bölgenin zamanla silahlanma faaliyetlerine hız kazandırmıştır. Bu durum Türkiye'nin sadece Suriye değil Sovyet Rusya'ya karşı da mesafeli bir dış politika izlemesini beraberinde getirirken, ABD'nin ise Suriye ve bölgeye yönelik politikalarını yoğun bir biçimde devam ettirmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır.

---

⁷ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.: William Hale, *1789'dan Günümüze Türkiye'de Ordu ve Siyaset*, İstanbul, Hil yayınları, 1996 ve Semih Günver, *Fatih Rüştü Zorlu'nun Öyküsü*, Ankara, Bilgi yayınları, 1985.

*Adnan Menderes Dönemi Rus-Amerikan Merkezli Stratejik Güç Mücadelesi
Çerçevesinde 1957 Suriye Olayları*

KAYNAKÇA

1. Arşiv

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (B.C.A.)

B.C.A.030.01.00.00.111.701.7.1.

B.C.A.030.01.00.00.111.701.7.2.

B.C.A.030.18.01.02.147.56.6.

UK FO (United Kingdom Foreign Office)

UK- FO 371/128232-0005. The National Archives (Kew, United Kingdom).

UK -FO 371/128232-0007. The National Archives (Kew,United Kingdom).

UK- FO 371/128233-0006. Newspaper Cuttings, The National Archives (Kew, United Kingdom).

2. Süreli Yayınlar

2.1. Uluslararası Süreli Yayınlar

The New York Times, 18.09. 1957.

The New York Times,10.10.1957.

The New York Times 18.10. 1957.

2.2. Ulusal Süreli Yayınlar

Cumhuriyet

Milliyet

Ulus

3. Telif Eserler

Ahmad, F. (1994a). *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*,Çev.: Ahmet Fethi, Hil yayınları, İstanbul.

Ahmad, F. (1994b) *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Çev..Yavuz Alagon, Kaynak yayınları, İstanbul.

Akdevelioğlu, A. & Kürkçüoğlu, Ö. (2002). "Filistin Sorunu", *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, C.I, İletişim yayınları.

Akşin, S. (2015). *Kısa 20.Yüzyıl Tarihi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

Bağcı, H. (1990). *Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası*, İmge yayınları, Ankara.

Bulut, S. (2008). "Sovyet Tehdidine Karşı Güvenlik Arayışları: I. ve II. Menderes Hükümetlerinin (1950-1954) NATO Üyeliği ve Balkan Politikası", *Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 41.

Çolak, F. (2002). "Türkiye'de Çok partili Hayata Geçiş ve Demokrat Parti(1945-1950)", *Türkler*, Yeni Türkiye yayınları, Ankara.

Olca ÖZKAYA DUMAN

- Emrence, C. (2016). *Osmanlı Ortadoğu'sunu Yeniden Düşünmek*, Çeviren: Gül Çağalı Güven, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Fırat, M. & Kürkcüoğlu, Ö. (2002). "Orta Doğu'yla Olan İlişkiler", *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, C.1, İletişim yayınları.
- Fromkin, D. (2015). *Avrupa'da Son Yaz*, Çev.: Ahmet Şükrü Durukan, Alfa yayınları, İstanbul.
- Fromkin, D. (2013). *Barışa Son Veren Barış (Modern Ortadoğu Nasıl aratıldı?)*, Çev.: Mehmet Harmancı, Epsilon yayınları, İstanbul.
- Göktepe, C. "Bağdat Pakti'nden CENTO'ya Geçiş", *Türkler*, Cilt. 16, s 928-942.
- Günver, S. (1985). *Fatin Rüştü Zorlu'nun Öyküsü*, Ankara, Bilgi yayınları.
- Gürel, Ş. (1979). *Ortadoğu Petrolünün Uluslararası Politikadaki Yeri*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara.
- Gürün, K. (1983). *Dış İlişkiler ve Türk Politikası (1939'dan Günümüze Kadar)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Hale, W. (1996). *1789'dan Günümüze Türkiye'de Ordu ve Siyaset*, İstanbul, Hil yayınları.
- Hathaway, J. (2016). *Osmanlı Hâkimiyetinde Arap Toprakları*, Çeviren: Gül Çağalı Güven, Editör: Ali Berktay, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Karpaz, K. (2012). *Türk Dış Politikası Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Kaya, F. (2018). *Türk Dış Politikasının ve Kıbrıs'ın Zorlu Dönemi*, Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul s.94-95.
- Kıyanç, S. (2016). "1957 Türkiye Suriye Krizi", *Uluslararası Suriye Politik Süreç ve İnsani Krizler Sempozyumu*, Ankara.
- Kocaoğlu, M. (1995). *Uluslararası İlişkiler Işığında Ortadoğu Parçalanmak İstenen Topraklar ve İstismar Edilen İnsanlar*, Genel Kurmay Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, S. (2016). "Menderes Dönemi Türkiye Suriye İlişkileri", *Asia Minor Studies*, Cilt 4, Sayı 7.
- Kurban, V. (2014). "1950-1960 Yıllarında Türkiye İle Sovyetler Birliği Arasındaki İlişkiler", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XIV/28, ss253-282.
- Lewis, B. (2010). *Ortadoğu (İki bin Yıllık Ortadoğu Tarihi)*, Çeviren: Selen Y.Kolay, Arkadaş Yayınları, Ankara.
- Lewis, B. (2011). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çeviren: Boğaç Babür Turna, Arkadaş Yayınları, Ankara.
- Mcghee, G. (1992). *ABD-Türkiye-NATO-Ortadoğu*, Bilgi Yayınları, Ankara.
- Macmillan, M. (2014). *Barışa Son Veren Savaş*, Çev.: Belkıs Çorakçı Dişbudak, Alfa yayıncılık, İstanbul.

*Adnan Menderes Dönemi Rus-Amerikan Merkezli Stratejik Güç Mücadelesi
Çerçevesinde 1957 Suriye Olayları*

- Mütercimler, E. & Öke, M.K. (2004). *Düşler ve Entrikalar: Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, İstanbul: Alfa yayınları.
- Özkaya Duman, O. ; Birsnel, H. (2012). "Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası ve Bu Politikanın Dinamiklerine Eki Eden Dış Gelişmeler", *Atatürk Dergisi*, C.1, s.1, s.322-323.
- Sander, O. (1989). *Siyasi Tarih 1918-1994*, İmge Yayınları, Ankara.
- Sander, O. (2013). *Türk Dış Politikası*, Hazırlayan: Melek Fırat, İmge Yayınları, Ankara.
- Sever, A. (1997). *Soğuk Savaş Kuşatmasında Türkiye, Batı ve Ortadoğu 1945-1958*, Boyut Yayınları, İstanbul.
- Shaw, S.J. ve Shaw, E.K. (2017). *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, Çeviren: Mete Harmancı, E yayınları, İstanbul.
- Tuncer, H. (2013). *Menderes'in Dış Politikası, Batı'nın Güdümünde Türkiye*, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Yeşilbursa, B. K.(2007). *Ortadoğu'da Soğuk Savaş ve Emperyalizm*, İstanbul, IQ yayıncılık.
- Yılmaz, H. (2016). "Adnan Menderes Dönemi Türkiye Ortadoğu İlişkileri", *Birey ve Toplum*, Cilt 6, Sayı 12.

Ek.2.

Türkiye’de Sovyet diplomatlardan Büyükelçilik deniz ataşesi Yarbay Alexandr Nikoleviç ve muavini Binbaşı Mihail Lişçin ile şoförü Aleksî Maligo’nun İstanbul’da casuslukla suçlanıp “istenmeyen adam” ilan edildiğine dair söz konusu haber yazısı.

Cumhuriyet, 14 Eylül 1957.

Milliyet, 14 Eylül 1957.

*Adnan Menderes Dönemi Rus-Amerikan Merkezli Stratejik Güç Mücadelesi
Çerçevesinde 1957 Suriye Olayları*

Ek.4.

Ulus, 23 Şubat 1946.

Extended Abstract

This study approaches the subject from the USA and Soviet Russia axis that resulted from the political polarization that specifically started after 1918. The study is developed around the 1957 Syrian Crisis which is among the prominent developments of Turkish Foreign Policy during the years under rule of Turkish Democrat Party with the leadership of Adnan Menderes. The rivalry between political powers, which manifested itself with excessive armament within the framework of economic, political, diplomatic and security issues brought along the

Olca ÖZKAYA DUMAN

historical event referred to as the Cold War. The European powers, which started to lose their political power and influence in many terms after the First World War, were replaced by Soviet Russian-US forces especially after the Second World War. This involuntary replacement was also regarded as the beginning of a new period which led to the formation of a new world order. USA and England tried to reduce the influence of Soviet Russian politics and policy in Western Europe and many other parts of the world and within this framework many agreements and alliances were signed and formed. In this process, the Marshall Plan, the Truman Doctrine, the establishment of NATO separated the current political and socio-political environment with clear lines and revealed the ongoing competition. But despite the efforts of the USA to gain parties and allies, a counter pact and alliance started to be built with the leadership of Russia and the support of the Soviet Russia that emerged in China. In fact the mentioned party was also present in the Warsaw Pact. Korean and Vietnam Wars, conflicts in the Middle East, U-2 Spy Plane Incident, Cuban Crisis were regarded as the historical events which led to the escalation of cold war.

In this period, when the world began to be divided into two poles in many respects, the US-Soviet Russian axis began to discuss and resolve many issues in the medium and long term. As the solution methods and process develop in the direction of the dominant forces of global politics, new discussions and new problems awaiting solutions will arise in many issues. In this context, the Middle East circle is at the top of these competition areas today, as in the past. If we are to look at the process within the framework of the developments in the Middle East, the first of the effective developments here is the economic aid and security cooperation efforts that started especially in the USA axis by ensuring that the crisis experienced after the war turns into an opportunity. In this respect, as mentioned above, the Marshall Plan, the Truman Doctrine, the establishment of NATO are among the indicators of this attitude. Political and ideological movement in theory were the reasons behind financial programmes and investments. With the empowerment of pan movement also called the Arabian nationalism it can be said that the efforts of Nasser to become the leader in the Arab world led to an adoption of a West axis based foreign policy by Turkey. In general terms, if we look at the Turkish foreign policy this period can be considered as a period of relative departure from the neutrality policy of the Atatürk period. The proposed cooperation agreements and pacts on economic planning and security developed in the medium term have emerged. In other words, the mentioned process represents a period in which Turkey's diplomatic network expands towards the West.

Turkey while emphasizing that USA's support for Middle East policy reduced was also worried that USA wouldn't prefer be a part of Baghdad Pact. Upon events such as Nasser's nationalization of the Suez Canal, Israel's attack on Egypt, the invasion of Turkish airspace by Russian soldiers Turkey wanted to attract the attention of NATO developments as has happened to those who want to attract the

*Adnan Menderes Dönemi Rus-Amerikan Merkezli Stratejik Güç Mücadelesi
Çerçevesinde 1957 Suriye Olayları*

attention of NATO in the Middle East. In fact Turkey, was considered a Middle Eastern power by NATO's eastern wing. The visit of Health Minister Lütfi Kırdar with a delegation to Moscow in 1959 meant that a high-level visit to the Soviets had been initiated. This visit was important because it was the beginning of relations with Moscow. Hence, Fatih Rüştü Zorlu emphasized in his speech at the Turkish Grand National Assembly on January 9, 1960 that the government is the administrator of the establishment of relations with Moscow and the decisions taken in this direction. In the following days, mutual visits took place between Menderes and Khrushchev. This situation can be regarded as the shift of the tendency towards unipolar foreign policy to the axis of neutrality policy in Atatürk's period. This diplomatic attitude can also be seen as a cyclical change and a balancing process. In fact the increasing support of USA especially in the field of defence, investment and industry created a political and diplomatic pressure in time. Turkey- Soviet Russia relation established by foreign affairs which was in favor of impartiality was criticized by the press and authorities of USA. The Turkish-Soviet rapprochement, which started after 1957 and intensified in the 1960s, was closely followed by the US authorities and primarily by the US Embassy in Ankara.⁸

In conclusion it is understood that the Syrian crisis of 1957 became more evident after 1945-47 and a turbulence in this direction created a distinct distribution of power and influence in the Middle East geography on the axis of the Syrian crisis. Within this context, in this study this bipolar separation, which expanded in the geography and periphery of the crisis in every aspect in the axis of the USA and Soviet Russia was set forth in terms of 1957 Syrian Crisis. Foreign policy in Turkey during Fatih Rüştü Zorlu era regarded Soviet Russia's Syrian policy as a threat to Turkey's national security. On the one hand, the developments brought Syria closer to the Soviet axis, on the other hand, accelerated the armament activities of the region over time. Within the light of these improvements it can be understood that Turkey started to pursue a distant foreign policy not only to Syria but also to Soviet Russia. It can also be understood that USA accelerated the adoption of policies towards Syria and the region.

---

⁸ For detail information about the subject see.: William Hale, *1789'dan Günümüze Türkiye'de Ordu ve Siyaset*, İstanbul, Hil publishing, 1996; and Semih Günver, *Fatih Rüştü Zorlu'nun Öyküsü*, Ankara, Bilgi publishing, 1985.